

ВИКОРИСТАННЯ МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ "ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ"

Постановка проблеми. Нинішній етап розвитку національної вищої освіти характеризується модернізацією і реформуванням, які спрямовані на приєднання до Болонського процесу з метою входження в європейський освітній і науковий простір. Болонський процес – це здійснення структурного реформування вищої освіти, зміна освітніх програм, форм і методів навчання, контролю й оцінювання навчальних досягнень студентів із метою підвищення якості освіти, можливості випускників ВНЗ до працевлаштування на європейському ринку праці.

Модернізація навчального процесу в руслі вимог Болонської декларації передбачає значне збільшення об'ємів самостійної роботи студентів (до 50-60 %), індивідуалізацію навчання. Це у свою чергу вимагає належного науково-методичного забезпечення навчального процесу, його контролю й об'єктивної оцінки результатів навчання.

В останні роки у вищих навчальних закладах впроваджується модульно-рейтингова система оцінювання знань. Це зумовлено тим, що традиційні, але вже малоефективні форми і методи навчання, які застосовувались у різних педагогічних системах, не забезпечували належного розвитку особистості, вони в більшості випадків виявлялися недостатніми для розв'язання питань активізації та індивідуалізації процесу навчання, підвищення самостійності тих, хто навчається, надання їм дієвих знань і розвитку умінь на основі цих знань.

Тому доцільним є пошук нових форм і методів освіти, впровадження інноваційних технологій для вдосконалення процесу контролю й оцінювання знань, вмінь і навичок із метою підвищення якості професійної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перші наукові розробки й обґрунтування модульної організації навчального процесу були зроблені в другій половині 80-х років у Литві. Найбільш фундаментальними стали дослідження теорії та практики модульного навчання, які були проведені П.А. Юцявічене, вони дозволили оцінити його як новий тип навчання, а модуль – як засіб навчання. В Україні проблемою модульно-рейтингового навчання почали займатися на початку 90-х років Т.А. Алексеєнко, А.М. Алексюк, В.К. Майборода, В.В. Сушанко та ін.

Дослідженню проблем професійної підготовки фахівців завжди приділялася належна увага, а саме: теоретико-методологічними засадами неперервної професійної освіти займалися С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, Н.Г. Ничкало; впровадженням освітніх технологій у процесі професійної підготовки фахівців В.П. Безпалько, О.В. Євдокімов, С.О. Сисоєва; модульно-рейтинговій технології професійної підготовки фахівців приділяли увагу А.М. Алексюк, Б.В. Свирида, Н.І. Шиян, П. Юцявічене; порівняльному аналізу змісту і форм організації модульного навчання в Україні і за кордоном Є.В. Сквін, С. Постултуайт та А.В. Фурман.

Постановка завдання. Мета статті. Для впровадження модульно-рейтингової системи навчання інженерів у технічному ВНЗ необхідно проаналізувати стан дослідженості проблеми застосування модульно-рейтингової технології в педагогічній теорії та практичній діяльності вищих навчальних закладів, визначити ефективні організаційно-педагогічні засоби її використання та визначити роль модульно-рейтингової системи навчання в процесі саморозвитку особистості.

Виклад основного матеріалу. Рейтингова система оцінювання широко використовується в багатьох країнах світу. Досвід вітчизняної педагогічної практики виявив, що оптимальним є поєднання модульної організації освіти з рейтинговою системою оцінювання знань, умінь і навичок студентів. При цьому варто виділити два основні поняття: "модуль" і "рейтинг".

Модуль – це частина робочої програми дисципліни, що має логічну завершеність і несе певне функціональне навантаження. Модуль студентів вважається зарахованим, якщо їм виконані в необхідному об'ємі і захищені всі види навчальної роботи, які передбачені в цьому модулі робочою програмою дисципліни. Результати рубіжного контролю проставляються в балах в рейтингову відомість [7].

Рейтинг – суб'єктивна оцінка явища за заданою шкалою. Рейтингова система передбачає визначення рівня оволодіння студентами змістом навчального матеріалу модуля, цілісного курсу, сформованості умінь і навичок.

Рейтингова система оцінювання знань студентів базується на трьох основних показниках:

1. Рубіжний рейтинг служить для оцінки об'єму і рівня засвоєння студентом навчального матеріалу одного модуля дисципліни і застосовується в рамках поточного контролю успішності студентів.

2. Підсумковий рейтинг служить для оцінки знань, умінь і навичок студента за всім обсягом навчальної дисципліни, вивченим у семестрі. Підсумковий рейтинг вимірюється в балах і включає результати проміжної атестації студентів після закінчення семестру.

3. Сумарний рейтинг – комплексний накопичуваний показник, який визначає успішність студента за певний період навчання (семестр, курс, увесь період навчання). Сумарний рейтинг служить для диференціації і ранжирування студентів за підсумками успішності, вимірюється в балах і визначається підсумовуванням підсумкових рейтингів по дисциплінах [7].

Якість освіти, що здобувається, характеризує ефективність спільної роботи професорсько-викладацького складу і студентів ВНЗ. Об'єктивне уявлення про рівень знань студентів можна отримати тільки за допомогою систематичного, належним чином розподіленого в часі контролю навчального процесу з боку професорсько-викладацького складу.

При конструюванні модулів і тем навчальної дисципліни необхідно виходити з того, що:

1. Модуль навчальної дисципліни є самостійна структурна частина робочої навчальної програми. Він має бути логічно завершеним циклом взаємозв'язаних тем, які відображають один із напрямів у змісті навчальної дисципліни. Об'єм модулів визначається його змістом і, як правило, може включати 3-9 тем. Вивчення модуля повинне завершуватися виконанням кваліфікаційних тестів (завдань).

2. Тема є логічно завершеною частиною навчальної дисципліни або розділу. Оптимальний об'єм теми залежить від потрібного рівня засвоєння навчального матеріалу і може складати від 2-6 годин (рівень "знати"), до 12-18 годин (рівень "уміти"). Вивчення теми повинно завершуватися розв'язанням контрольних тестів (завдань) залежно від об'єму навчальної інформації та її важливості.

3. Розподіл навчального часу повинен забезпечити потрібний рівень засвоєння навчального матеріалу відповідно до цільових вказівок навчальної дисципліни.

4. При цьому необхідно враховувати, що рівень "знати" досягається в основному за рахунок проведення лекцій, семінарських занять, самостійної роботи, а рівень "уміти" – тільки за рахунок проведення ряду взаємозв'язаних лабораторних і практичних занять.

5. Кількість модулів у семестрі з однієї навчальної дисципліни не повинна перевищувати трьох [3].

Організація прийому модулів здійснюється протягом семестру згідно з навчальним планом-графіком, що готується на факультеті. Прийом модулів проводиться лекторами, які викладають дисципліну або викладачами, які проводять практичні, лабораторні заняття. Відповідальним за прийом модулів і підсумкову атестацію є лектор дисципліни.

Рейтингова система організації навчального процесу і безперервного контролю знань студентів дозволяє:

1. Активізувати розробку і впровадження нових організаційних форм і методів навчання, що максимально мотивують активну творчу роботу як студентів, так і викладачів ВНЗ.
2. Упорядкувати і структурувати процедуру безперервного контролю знань.
3. Отримувати, накопичувати і уявляти інформацію про стан справ у студента, групи, потоку за будь-який проміжок часу і на даний момент.
4. Прогнозувати успішність студента на деякі тимчасові періоди.
5. Регулювати навчальний процес відповідно до програмних цілей і з урахуванням його результатів на контрольованому етапі.
6. Стимулювати активне придбання знань студентами.
7. Активізувати особистісний зріст студентів шляхом упровадження принципу змагання в процес навчання.
8. Реалізувати індивідуальний підхід у навчальному процесі.
9. Визначити статус студента, групи, потоку в очах самих студентів, викладачів, керівників навчального процесу.

Для впровадження модульно-рейтингової системи (МРС) необхідно дотримуватися таких правил:

1. Забезпечити готовність викладачів і студентів працювати за модульно-рейтинговою системою.
2. Здійснити необхідну методичну підготовку викладачів до введення МРС.
3. Ввести науково обґрунтовану і методично забезпечену самостійну навчальну роботу студентів.
4. Домогтися впровадження модульної системи освіти: чітко визначити навчальні модулі для кожної дисципліни; обґрунтувати оцінювання кожного модуля в залікових одиницях.
5. Здійснити необхідну організаційно-методичну підготовку: налагодити систему аналізу і оцінювання знань, умінь, і навичок (ЗУН) кожного студента за результатами оволодіння певними модулями; підготувати програми для використання тестових методик перевірки якості ЗУН; налагодити ретельний облік результатів контролю за виконанням модульних завдань; в індивідуальних планах викладачів передбачити години для здійснення аналізу і оцінювання навчальної роботи студентів; по кожній навчальній дисципліні визначити числові параметри переводу кількісних показників (кредитів) в офіційні оцінки знань студентів.
6. Забезпечити відкритість оцінювання навчальної діяльності студентів.
7. Визначити науково обґрунтовані об'єми навчальних завдань для самостійної роботи студентів на міжпредметному рівні з урахуванням бюджету часу, який виділяється на навчальну роботу.

Використання рейтингової системи оцінювання в умовах модульної організації навчання надає викладачеві можливість систематично контролювати навчальні досягнення студентів засобами поточного і модульного контролю й об'єктивно оцінювати якість засвоєних знань, умінь і навичок безпосередньо на кожному занятті. При цьому враховується не лише рівень отриманих студентом знань, умінь і навичок, але і регулярність відвідування занять, активність, виявлена на семінарських і практичних заняттях, характер навчальної роботи, особистісні характеристики [4].

При цьому викладачі виявляють успіхи і недоліки навчального процесу, встановлюють їх причини, шукають способи їх усунення. В цьому випадку викладач коригує і свою особисту діяльність, удосконалює способи і методи навчання. Аналіз викладачами результатів навчання повинен відбуватися у взаємозв'язку із самоаналізом самими студентами.

Експериментальна частина. Одним із завдань кафедри "Педагогіки і психології управління соціальними системами" НТУ "ХПІ" є формування внутрішнього світу студентів. Це є надзвичайно актуальною проблемою, оскільки, здобуваючи вищу технічну освіту, студент не лише освоює набір необхідних знань, умінь і навичок для успішної

професійної діяльності, але й вивчає самого себе в процесі взаємодії з іншими людьми. Студент потребує пізнання себе з метою подальшого саморозвитку і самовдосконалення.

Крім того, діяльність інженера пов'язана не лише з машинами і механізмами, він є організатором виробничих колективів, повинен мати адміністративні й управлінські навички. Тому він повинен володіти комунікативною компетентністю для ефективного спілкування з іншими людьми. Цьому сприяє вивчення студентами всіх факультетів курсу "Основи психології і педагогіки" і цілого ряду спецкурсів. Цей курс розрахований на один семестр, складається з восьми лекцій і восьми семінарських занять. Закінчується заліковою роботою.

Мета і завдання курсу: дати студентам загальні уявлення про психологію як науку, про механізми і закономірності психічної діяльності людей: психічні процеси (відчуття, сприйняття, увага і пам'ять, мислення і уява), психічні властивості (темперамент, характер, задатки, здібності) і психічні стани людей (емоції, стрес тощо).

У результаті вивчення курсу студенти повинні знати психічні аспекти внутрішнього світу особистості, основні підходи до його вивчення, процес формування особистості і роль окремих чинників в її розвитку. Звичайно, вісім лекцій для вивчення цих життєво важливих для кожної людини проблем абсолютно недостатньо. Тому необхідно збільшувати об'єм годин навчального навантаження з цієї дисципліни як мінімум вдвічі. Це сприятиме ефективному використанню всіх можливостей студентів для саморозвитку і самовдосконалення.

Саморозвиток спрямований на зміну і цілеспрямоване формування особистості студента, в результаті якого змінюється його внутрішній світ. Внутрішній світ – це свідомість і самосвідомість особистості, спрямована як на віддзеркалення об'єктивної реальності, так і одночасно на своє місце в ній. Тут інтегруються всі її враження, узагальнюються і систематизуються переживання, оцінюється поведінка. Б. Г. Ананьєв не переставав підкреслювати, що внутрішній світ людини постійно працює, і міра фундаментальності, глибини і напруженості цієї роботи є показником його духовного багатства й індивідуальності [2].

Вивчення внутрішнього світу людини робить необхідним активізацію ролі педагогіки в процесі його формування, але, на жаль, лекційного часу для цього практично не виділено. Цей недолік викладачі намагаються компенсувати під час проведення семінарських занять. При цьому навчальна програма дисципліни "Основи психології і педагогіки" передбачає самостійну роботу при підготовці до семінарів, що сприяє формуванню пізнавальної активності студентів і отриманню ними знань в результаті додаткового вивчення літературних джерел, засвоєнню ними основних умінь і навичок роботи з навчальними матеріалами, підвищенню рівня організованості при виконанні самостійної роботи.

Увесь період вивчення курсу з цієї дисципліни розбитий на 2 модулі, кожен з яких складається з чотирьох тем. Перший модуль включає вивчення механізмів і закономірностей психічної діяльності людини, другий – вивчення особистості, її структури і формування, а також темпераменту, характеру, здібностей, задатків та психології спілкування.

Як відомо, викладач одночасно виконує функції організатора і співучасника педагогічного спілкування, контролера і коректора. Тому ефективність методу навчання прямо залежить від наявності технології контролю, яка забезпечує ефективний, систематичний зворотний зв'язок із боку студентів [8].

На початку семестру, починаючи роботу зі студентами, викладач ознайомлює їх з умовами вивчення дисципліни за рейтинговою методикою. При цьому студентам повідомляється кількість модулів згідно з робочою програмою дисципліни, види і об'єм навчальної роботи, що охоплюється кожним модулем, вагові коефіцієнти модулів і окремих видів навчальної роботи, терміни і форми проведення контрольних робіт, проводиться огляд необхідної літератури. Таким чином, модульно-рейтингова система активно впливає і стимулює якість освіти студента.

За період навчання, протягом семестру студент має можливість набрати 100 балів, при цьому 50 балів за перший модуль і 50 за другий відповідно. Зупинимося на детальнішій характеристиці змісту кожного модуля.

Перший модуль складається з 4 лекцій і 4 семінарів із тем: введення в психологію (2 години), психічні пізнавальні процеси (4 години), емоційно-вольова сфера особистості (2 години). Студентам заздалегідь видається список питань до семінарів, які відповідають матеріалам лекцій. На кожному семінарі студент має можливість заробити максимально 5 балів. Таким чином, за 4 семінари студент має можливість набрати 20 балів.

У модуль входить також написання творчої роботи. Вона полягає в складанні кросворду з термінів курсу, що вивчається. Це завдання є досить ефективним інструментом для розуміння і закріплення основної термінології, оскільки в процесі підбору і складання понять і питань до них, студент ще раз звертається до їх визначень. За цю роботу можна набрати максимально 10 балів.

Завершальним етапом є написання модульної контрольної роботи. Вона є письмовою роботою в тестовій формі, яка складається із закритих і відкритих питань. Ця робота оцінюється в 20 балів.

Усі бали, набрані протягом модуля, підсумовуються, і студент отримує оцінку за системою ECTS згідно з набраною сумою (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка за модуль

Сума балів	Оцінка ECTS	Національна оцінка
45-50	A	Відмінно
40-44	B	Добре
35-39	C	Добре
30-34	D	Задовільно
25-29	E	Задовільно
<25	F(x)	Незадовільно

Другий модуль також складається з 4 лекцій і 4 семінарів з тем: особистість, її формування і структура, темперамент, характер і здібності особистості, психологія спілкування і комунікативна компетентність.

У другий модуль входить написання творчої роботи №2, яка відрізняється за характером від першої. У кінці кожного з восьми семінарів студентам пропонується пройти ряд методик і тестів, результати яких дозволяють студентам краще пізнати себе і відкрити нові сторони своєї особистості.

Робота полягає в написанні психологічного портрету своєї особистості згідно з отриманими результатами по тестах "Самооцінка", "Впевненість у собі", "Оцінка самоефективності", "Здатність до рефлексії" та ін. Студентам необхідно проаналізувати отримані результати, виразити задоволення або незадоволення ними, намітити шляхи свого саморозвитку і самовдосконалення. Ця робота оцінюється в 10 балів. Другий модуль також закінчується написанням тестової контрольної роботи, яка оцінюється в 20 балів. Усі бали, набрані протягом другого модуля, також підсумовуються, і студент отримує оцінку за другий модуль за системою ECTS.

Щоб отримати підсумкову оцінку за залік, підсумовуються бали отримані за перший і другий модулі. Максимально можна отримати 100 балів (табл. 2).

Таблиця 2

Оцінка за залік

Сума балів	Оцінка ECTS	Національна оцінка
90-100	A	Відмінно

80-89	B	Добре
70-79	C	Добре
60-69	D	Задовільно
50-59	E	Задовільно
<50	F(x)	Незадовільно

Досвід запровадження модульно-рейтингової системи оцінювання навчальної діяльності студентів дає підстави стверджувати, що вона має достатньо переваг як для студентів, так і для викладачів, наукове обґрунтування яких переконливо сформулював професор А.М. Алексюк у монографії "Педагогіка вищої освіти України" [1].

Для студентів ці переваги полягають в тому, що :

1. Навчальний рейтинг активізує самостійну роботу студентів (СРС), робить її ритмічною і систематичною впродовж семестру.
2. Сприяє отриманню знань про себе і свою психічну діяльність.
3. Формує позитивну самооцінку і такі якості як рефлексія, самоповага, впевненість у собі тощо.
4. Сприяє активізації саморозвитку і самовдосконалення.
5. Формує позитивну мотивацію навчальної діяльності.
6. Підвищує комунікативну компетентність.
7. Стимулює самостійність, ініціативність, відповідальність, творчість, бажання змагатися.
8. Активізує самостійний науковий пошук, який сприяє інтелектуальному розвитку особистості.
9. Зменшує навантаження під час іспитів і заліків.
10. Підвищує задоволення від процесу навчання і позитивні емоції.

Для викладачів з'являється реальна можливість для:

1. Індивідуалізації навчання і використання диференційного підходу до студентів.
2. Надання допомоги студентам у самопізнанні, формуванні його позитивної самооцінки, самоповаги і впевненості в собі.
3. Рівномірного розподілу навантаження протягом семестру.
4. Уникнення конфліктів, які часто виникають у результаті підсумкової перевірки знань на екзамені.
5. Активізації роботи із саморозвитку і самовдосконаленню.

Висновки. Кредитно-модульна організація навчання за своєю суттю є гуманістичною. Вона базується на засадах суб'єктно-суб'єктної, толерантної, партнерської педагогіки. Траєкторію свого навчання, індивідуальну програму своєї освіти визначає сам студент за допомогою викладача. Навчання має рівномірно розподілений та напружений характер упродовж всього терміну перебування студента у ВНЗ. Найголовніше, що ця система гарантує високу якість підготовки, а значить, забезпечує студента від професійної непридатності після завершення навчання.

Саме тому перехід на модульно-рейтингову технологію навчання студентів, яка передбачає якісну зміну змісту, методів і форм організації професійної підготовки фахівців, значною мірою сприяє індивідуалізації навчально-виховного процесу, оцінці його результатів, підвищенню мотивації студентів до навчання, забезпеченню високого рівня практичної підготовленості фахівців.

Перспективи подальших досліджень. Усі ці зміни вимагають від викладача ВНЗ організації своєї діяльності на новій методичній і технологічній базі. Викладачі виявляють успіхи і недоліки в підготовці студентів, установлюють їх причини, шукають способи їх усунення. В свою чергу аналіз результатів навчання повинен відбуватися у взаємозв'язку із самоаналізом самими студентами. Викладач при цьому коригує і свою особисту діяльність, удосконалює способи і методи навчання.

Таким чином, модульно-рейтингова система організації навчання і оцінювання навчальної діяльності студентів – це важливий крок у напрямі інтенсифікації і оптимізації навчально-виховного процесу у вищій школі. Вона вимагає від науково-педагогічних працівників перебудови організаційних і методичних аспектів навчально-виховного процесу, належної психолого-педагогічної підготовки.

Список використаних джерел

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія: підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев – СПб.: Питер, 2001. – 288 с.
3. Гніденко М. П. Організація навчального процесу за кредитно-модульною технологією. Актуальні проблеми розвитку інформаційно-комунікаційних технологій навчання в напрямку інтеграції вищої освіти України до єдиного Європейського освітнього простору / М. П. Гніденко // Тези міжнародної науково-методичної конференції. – К., ДУІКТ, 2004. – С. 26.
4. Кучер С. А. Сутність та завдання контролю в системі модульного навчання / С. А. Кучер // Рідна школа. – 2000. – № 11. – С. 47–49.
5. Навчальний процес у вищій педагогічній школі: навч. посіб. / О. Г. Мороз, В. О. Сластьонін, Н. І. Філіпенко [та ін.] : за ред. О. Г. Мороз ; НПУ ім. М. П. Драгоманова, Інститут вищої освіти АПН України. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 338 с.
6. Слободчиков В. И. Психология человека. Введение в психологию субъективности ... / В. И. Слободчиков, Е. И. Исаев. — М.: Школа-Пресс, 1995. — 384 с.
7. Тичина І. І. Модульна організація учбового процесу. Рейтингова система контролю успішності студентів / І. І. Тичина. – К.: УДПУ, 1990.
8. Якунин В. А. Педагогическая психология: учеб. пособие / В. А. Якунин. – 2-е изд. — СПб.: Изд-во В.А. Михайлова, 2000. – 349 с.

Канівець М.В.

Використання модульно-рейтингової системи навчання при вивченні курсу "Основи психології і педагогіки"

У статті наведено досвід використання модульно-рейтингової системи навчання при вивченні курсу "Основи психології і педагогіки" в НТУ "ХП". Розкриті поняття "модуль" і "рейтинг". Розкрито умови впровадження модульно-рейтингової системи навчання. Обґрунтовані переваги використання цієї системи навчання для студентів і викладачів.

Ключові слова: модульно-рейтингова система, навчання, модуль, рейтинг, мотивація, внутрішній світ, саморозвиток, самовдосконалення.

Канівець М.В.

Использование модульно-рейтинговой системы обучения при изучении курса «Основы психологии и педагогики»

В статье приведен опыт использования модульно-рейтинговой системы обучения при изучении курса «Основы психологии и педагогики» в НТУ «ХПИ». Раскрыты понятия «модуль» и «рейтинг». Выделены условия внедрения модульно-рейтинговой системы обучения. Обоснованы достоинства использования этой системы обучения для студентов и преподавателей.

Ключевые слова: модульно-рейтинговая система, обучение, модуль, рейтинг, мотивация, внутренний мир, саморазвитие, самосовершенствование.

М. Kanivets'

Using Module-Rating System of Training While Teaching the Course “Fundamentals of Psychology and Pedagogics”

The article describes the experience of using module-rating system while teaching the course “Fundamentals of Psychology and Pedagogics” at NTU “KhPI”. The terms “module” and “rating” are explained. The conditions of implementation of module-rating system are given. The merits of this training system for students and teachers are described.

Key words: module-rating system, training, module, rating, motivation, inner world, self-development, self-cultivation.

Стаття надійшла до редакції 10.06.2011р.